

ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ

М.П. Вавринчук*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСІОНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Процеси трансформації суспільного життя, які відбуваються в Україні, починаючи з кінця 80-х років минулого століття, позначились і на такій складній та делікатній сфері, як релігійна. Поряд із політичним активізувалося й релігійне структурування населення. В цьому контексті виникає нагальна потреба глибокого вивчення церковно-релігійної ситуації загалом в Україні і регіонах зокрема, оскільки кожному з них притаманна своя специфіка. Слід також мати на увазі, що дестабілізація обстановки в духовній сфері негативно впливає на стан суспільства і національної безпеки, а, отже, вимагає розробки і реалізації такої державної політики, яка б гарантувала поступальний рух до миру і злагоди між людьми, сприяла зміцненню молодой української держави.

Впродовж останніх років, крім об'єднання православ'я, набула актуальності ще одна проблема конфесійного життя України — евангелізація байдужого до релігії суспільства. З огляду на те, що принцип “вільного ринку” став нормою також і духовного життя, православна церква поступово почала втрачати монополію на роль провідника для українських християн. Усе більшого впливу набувають в Україні протестантські церкви — добре зорганізовані та краще обізнані з проблемами сучасного світу, який вже називає себе пост-християнським. В умовах прискореної трансформації суспільних відносин православна церква, на відміну від протестантів, фактично виявилася не готовою для провадження катехізації в сучасному світі.

Відродження традиційних церков відбувається в умовах активного навернення громадян нашої держави до віровчень, які з'явилися на хвилі місіонерства 90-х років ХХ століття. За даними Державного департаменту у справах релігії, на 1 січня 2006 року релігійна мережа в Україні представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діють 32186 релігійних організацій (на 1,4 тис. більше проти минулого року). Дослідження темпів зростання кількості церковно-релігійних інституцій за останні п'ять років свідчить про те, що розширення релігійної мережі набуло усталеного характеру і становить 4,1-4,7 % на рік.

© Вавринчук М.П., 2006

* проректор з нормативного та науково-методичного забезпечення Хмельницького університету управління та права, кандидат політичних наук

Поряд із УПЦ та УПЦ КП Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів та Українська християнська євангельська Церква належать до числа тих конфесій, які розвиваються найдинамічніше.

Діяльність протестантських громад і об'єднань характеризує виразна спрямованість на активну місіонерську, євангелізаційну роботу, активний розвиток мережі навчальних закладів, потужну благодійну та соціальну роботи.

Найчисельніші утворення — Євангельські християни-баптисти, християни віри євангельської-п'ятдесятники, адвентисти сьомого дня та Свідки Єгови — демонструють високу соціальну активність своїх послідовників, яка поєднується з визнанням релігії у якості визначальної життєвої цінності. Динаміка розвитку протестантських церков відзначається висхідним вектором, який буде зберігатися в найближчій перспективі. В деяких регіонах (Запорізькій, Кіровоградській, Чернівецькій областях) протестантські організації вже становлять більше 40 відсотків релігійної мережі¹.

Протестантизм в Україні налічує 8008 зареєстрованих осередків, що складає 27,4 відсотка від усієї релігійної мережі².

Як наслідок, у державі спостерігається активізація місіонерів із різних країн світу, насамперед США, Ізраїлю, ФРН, країн Азії, на утримання яких щороку витрачаються мільйони доларів. Із метою священнослужительства, проповідництва, місіонерства Україну в 2005 році відвідало 3414 іноземців³.

За таких умов “духовна безпека” стала в один ряд із “національною безпекою”.

Тим не менше зазначені процеси поки що не знайшли належного теоретичного осмислення. Сьогодні суспільство не може чітко сформулювати думку: у чому дійсно полягають негативні наслідки такого феномена.

Труднощі усвідомлення нових явищ у релігійній сфері зумовлені тим, що колишні методи і підходи до їх розуміння виявилися недостатніми або непереконливими і не можуть задовольнити потребу в адекватній оцінці ситуації. При цьому відсутня єдина державна наукова програма зі всебічного вивчення даних процесів, внаслідок чого відчувається брак інформації про сутність та об'єктивні тенденції розвитку ситуації у релігійній сфері держави, у тому числі й щодо діяльності закордонних місій.

Недооцінка значимості зазначених процесів пояснюється й відсутністю розуміння їхніх глибинних мотивацій, взаємозв'язку з комплексом світових політичних, культурологічних і економічних проблем. Очевидно, що внутрішня політика України у сфері свободи совісті не враховує геополітичних аспектів діяльності закордонних місій.

До питань, які так чи інакше пов'язані з проблемами впливу релігійного чинника на політику, зверталися багато авторів. У науковій літературі радянського періоду цьому присвячені дослідження М. Андреева, В. Артемова, М. Бабія, У. Григулевича, М. Ковальського, М. Тихонова, М. Трофімчука, П. Яроцького та інших. У їхніх працях розглядається широкий спектр теоретичних, історико-філософських і соціальних проблем релігії⁴.

Незважаючи на певну ідеологічну зорієнтованість, ці дослідження є, безсумнівно, цінними як у методологічному, так і практичному плані.

¹ Інформаційний звіт Державного департаменту у справах релігій “Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-церковних відносин в Україні” // Релігія. — К., 2006. — С. 3.

² Там само. — С. 3.

³ Там само. — С. 4.

⁴ Андреев М.В. Критика идеологии современного клерикализма. — М., 1982; Андреев М.В. Политика клерикального антикоммунизма. — М., 1987; Артемов В.Л. Психологическая война и стратегия империализма. — М., 1983; Бабий М.Е. Проблемы свободы совести и современная идеологическая война. — К., 1986; Белов А.В. Клерикальный антикоммунизм: Идеология. Политика. Пропаганда. — М., 1987; Григулевич И.Р. Пророки новой истины. — М., 1983; Ростовский А.А. Клерикальная пропаганда — цели и средства. — Х., 1988; Трофимчук Н.А. Новые религиозные объединения: поиски, противоречия, надежды. — М., 1991.

Основні дослідження, пов'язані з вивченням і осмисленням місіонерства, належать закордонним місіологам. У різні часи ці автори ставили перед собою різні цілі, що визначалися швидше соціальним замовленням часу і політичного ладу, ніж потребами об'єктивності. Так, І. Шкляж у своїй роботі “З історії місіонерського руху: (Досвід критичного підходу до існуючих концепцій)” (1992 р.) закликав переосмислити роль місіонерів в історії. При цьому новизна дослідження здебільшого зводиться до зміни полярності оцінок: те, що раніше оцінювалося негативно, тепер розглядається зі знаком плюс і навпаки. В цілому ж зазначені автори місіонерську діяльність характеризують, як правило, або тільки з позитивного боку, або переважно в негативному світлі. Хоча багато їх ідеологізованих оцінок втратили своє значення, деякі концепції можуть сьогодні використовуватись у наукових дослідженнях.

Серед закордонних авторів, що висвітлюють стратегію, тактику і методи діяльності місіонерських організацій, варто виділити праці А. Брюса “Навчання дванадцяти”, Г. Латема “Пастир пастирів”, а також праці професорів Есбурської семінарії Р. Коулмана, Р. Адлера, Г. Андерсона, Д. Нортона, Д. Монтгомері, Д. Петерсона, С. Ферклота⁵.

Також необхідно виділити роботи, в яких розглядається роль релігії в цивілізаційному розвитку світової спільності. Одним із фундаторів такого підходу до історії по праву вважається М. Данилевський. У його відомому дослідженні “Росія і Європа” (1868 р.) обґрунтовується висновок про те, що головними дійовими особами у світовій історії є не держави або окремі нації, а культурно-релігійні спільності, що в сучасній політології позначаються терміном “цивілізація”. Це теорія знайшла відображення в працях російського мислителя К. Леонтьєва, німецького філософа О. Шпенглера. Всебічно розглянув цю теорію відомий англійський історик А. Тойнбі у праці “Усвідомлення історії”. У цьому ж контексті цікаві праці К. Ясперса, Ф. Фукуяма, професора Гарвардського університету С. Хантингтона. Багато робіт останнього безпосередньо стосуються осмислення впливу релігійних факторів з геополітичних позицій⁶.

У цілому, незважаючи на досить велику кількість виявлених джерел, відшукати в них вичерпні відповіді на питання, визначені метою даного дослідження, повною мірою не вдалося. У переважній більшості проблеми, що розглядаються, стосуються минулих часів або інших регіонів.

Україна, на жаль, ніколи не мала чіткої геополітичної стратегії. Проте її розробка є життєвою необхідністю для неї як суверенної країни й суб'єкта геополітики. Це цілком відповідає її геополітичному потенціалу як значної європейської країни. Передумовою формування такої стратегії є чітке визначення базових цінностей і національних інтересів, внутрішніх і зовнішніх параметрів розвитку, геополітичних орієнтирів на перспективу.

Парадокси глобалізації не випадково стали предметом гострих теоретичних дискусій: неоднозначність процесів, що розгорнулися в сучасному світі, не можуть не відбиватися й на уявленні про них.

⁵ Бош Д. Преобразование миссионерства: Сдвиги парадигмы в богословии миссионерской деятельности. — СПб, 1997; Гирскис А.К., Яунишкис Б.Ф. Я миссионер. — М., 1975; Лот Г. Вторжение в Восточную Африку. — М., 1971; Кравер В.О. Миссионерство и промысел Божий. — 1993; Норт Д. История церкви. — М, 1993; Hutchison W.R. Enrard to the World: American Protestant Missionary Thought and Foreign Missions. — Chicago&London, 1987; Anderson G.H. American Protestants in Pursuit of Mission 1886-1986 // International Bulletin of Missionary Research. — 1988. — Vol. 12.; Адлер Р. Миссионерские методы во времена апостола Павла и в наши дни. — М., 1993; Джонстоун П. Операция «Мир». — СПб., 1996; Коулман Р. Евангелизационная стратегия Иисуса. — СПб, 1995; Монтгомери Д. Рассвет 2000. — М., 1993; Мак-Гавран Д. Закономерности роста церкви. — СПб., 1994; Петерсон Д. Евангелизм как образ жизни. — 1980; Смит О.Дж. Проблема миссий. — СПб., 1995; Ферклот С.Д. Созидание церквей, готовых к воспроизводству. — Мичиган (США), 1996; Broce A.B. The training of the twelve. — New York, 1930; Latham N. Pastor Pastorum. — Cambridge, 1910.

⁶ Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Политические исследования. — 1994. — № 1; Данилевский Н.Я. Россия и Европа. — М., 1991; Леонтьев К.Н. Избранное. — М., 1993; Шпенглер О. Закат Европы. — М., 1993; Савицкий П.Н. Евразийство // Мир России-Евразии. — М., 1995; Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. — М., 1997; Тойнби А. Дж. Постигание истории. — М., 1991; Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории. — М., 1995; Ясперс К. Смысл и назначение истории. — М., 1994.

Як зазначають автори С. Наумкіна і Ю. Ткачук⁷, глобалізація є найбільш дискутованою і водночас найменш зрозумілою тенденцією сучасного світу. Сьогодні існує багато концепцій і підходів до визначення того, що розуміти під глобалізацією, які аспекти та сфери вона охоплює, наскільки вона є універсальною та всеохоплюючою тенденцією світового політичного процесу.

Мабуть, назріла необхідність також теоретично осмислити сутність форми місіонерської діяльності в контексті геополітики. На основі аналізу історичного досвіду і сучасної практики роботи іноземних релігійних об'єднань, що діють в Україні та суміжних із нею державах, виробити рекомендації структурам влади щодо блокування спроб односторонньої іноземної соціально-культурної, релігійної та інформаційної експансії й домінування.

Необхідно розкрити поняття “місіонерська діяльність” і “геополітика”, визначити наявність і межі сфер сполучення між ними, під кутом зору геополітики змалювати стратегію і методи роботи місіонерських організацій. Встановити геополітичні аспекти створення і діяльності протестантських об'єднань у цілому і конкретних місій на території України.

Методологічна база дослідження спирається на діалектичний метод пізнання, який включає в себе принципи історизму, об'єктивності, системності. Останні дозволяють зрозуміти роль місіонерської діяльності в геополітиці, усвідомити логіку їхньої взаємодії в історичній ретроспективі, проаналізувати сучасні можливі напрямки і результати такої взаємодії.

Очевидно, що внутрішня політика України у сфері свободи совісті не враховує геополітичних аспектів діяльності закордонних місій. Таким чином, вже сама постановка теми “Місіонерська діяльність в Україні: сутність, моделі, механізми реалізації у геополітиці” дозволяє висловлювати нетрадиційні судження про ці проблеми. Застосування категорій геополітики дозволяє по-новому осмислити стратегію і методи роботи місій, оцінити довгострокові наслідки їхнього впливу на суспільство, зрозуміти політично й економічно обумовлені особливості їхнього функціонування.

Релігійна місіонерська діяльність в Україні за час існування незалежності вимагає переосмислення ситуації в контексті становлення української держави, усвідомлення того, що демократичні перетворення залежать не лише від стану економіки, а й від розстановки політичних сил та соціально-духовних чинників, враховуючи геополітичні процеси, які проходять в світі.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою філософії та політології
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 10 від 16 червня 2006 року)*

⁷ Наумкіна С., Ткачук Ю. Глобалізація: тенденції інтеграції, універсалізації та поляризації сучасного світу // Політичний менеджмент. — 2005. — № 6.